

O COVID-19 e a educación escolar: Unha reflexión desde os estudos de Historia da Educación

Este texto do Profesor Agustín Escolano foi elaborado a comezos de Maio para a súa publicación no Brasil (en castelán) en resposta á pregunta que lle foi formulada desde a *Revista Brasileira de História da Educação*. Agradecemoslle a autorización para a súa tradución e reprodución na *Revista Galega de Educación*.

Agustín Escolano Benito

Centro Internacional de la Cultura escolar
Berlanga de Duero (Soria)

ceince@ceince.eu

Ante os impactos da pandemia COVID-19 na educación escolar, que reflexión poderíamos facer desde os estudos e investigacións de Historia da Educación?

Estamos inmersos aínda en pleno proceso de desenvolvemento dunha pandemia a escala global que sorprende á maior parte das sociedades, con efectos en todos os ámbitos do mundo da vida e da cultura, así como da educación.

É moi pronto para interpretar e valorar o que sucedeu, en só uns meses, no espazo da escola e fóra dela, nos multiformes contextos familiares e nacionais, así como do que acaecerá tralo previsible retorno próximo á situación precedente, calquera que sexa o modo en que se produza ese regreso e dos cambios que poida comportar.

Non é fácil pois ver con perspectiva histórica cal vai ser a evolución, en

termos globais, rexionais ou nacionais, nin cales van ser os desenvolvementos a futuro.

Hai unha cuestión histórica que si nos parece de gran calado: por primeira vez en máis dun século todos os cidadáns dos países industrializados deixaron de asistir ás escolas. Isto non se podería afirmar fai un século e en moitos casos hai menos tempo. Este logro da escolarización plena, con diferenzas nacionais e rexionais, foi un proceso histórico que se iniciou no século XIX e que de forma continua chegou aos nosos días. En consecuencia, pódese afirmar que nin os adultos nin os menores teñen experiencia da non-escola, salvo nos supostos de non-inscrición e non-asistencia.

A escola constituíu neste tempo histórico longo non só nunha institución de aprendizaxes senón tamén nunha axencia de socialización cos

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932
Páx. 53-54

pares de idade e cos adultos, sociabilidade que afectou ás relacións de xénero, de igualdade, de identidade persoal, de identidade nacional... Romper coa escola sería como romper coas cadeas de ritualización sociocultural que dan cohesión ás nosas sociedades e que garanten certas condicións de igualdade aos suxeitos, que han de ser melloradas sen dúbida.

As e os historiadores habemos de evitar lecturas apocalípticas ou integristas do «tempo presente» por moi sorprendente e inesperado que este sexa.

O *transfer* que se operou en poucas semanas do modelo de escola convencional ao modelo online ou ás fórmulas mixtas entre a relación telemática e a tutoría personalizada fíxonos pensar que estabamos situados ante unha revolución nas estratexias, currículos e métodos da educación formal, con logros moi rápidos e positivos como a universalización do xiro dixital, a operatividade da interacción non presencial, a colaboración das familias, a apertura a novos escenarios e outros. Moitas das aspiracións que levabamos décadas formulando como desideratum puíéronse materializar

en parte ou viuse que poden ser expectativas plausibles de futuro, *possibilia*.

Que permaneceu do pasado nesta resposta de urxencia?

A rixidez das disciplinas para vehicular un currículo máis flexible é unha proba do peso da tradición que condicionou nos espazos domésticos; as dificultades para avaliar por competencias, no canto de por contidos, é o correlato do anterior; a desincronización dos tempos de alumnos-profesores desregulou horarios e condicións laborais dos docentes e das familias; a fenda dixital incrementou as desigualdades; as diferenzas intrafamiliares tamén reforzaron esta desigualdade... A cultura escolar ten grandes inercias, e tanto o alumnado como o profesorado, que parten de hábitos e condutas moi estruturadas, puideron atopar resistencias e dificultades no peso das rutinas e tradicións da chamada «gramática da escolarización», aínda que poidan atopar opcións novas para responder á crise. O peso do pasado estivo presente nas novas prácticas, condicionándoas.

Que pode dicir un historiador do tempo presente a futuro?

É obvio que non podemos exercer de profetas nin adoptar posturas apocalípticas ou integristas. A historia é agora, como o foi para os clásicos, o fundamento da prudencia. A historia da escola ten numerosos exemplos que nos falan das resistencias á innovación, das continuidades e os cambios en tempos de reforma, do peso do *habitus* dos ensinantes no desempeño do oficio de profesor, da rixidez das estruturas educativas e das sociais que forman parte do contexto. E ata dos regresos a formas tradicionais desde a experimentación de proxectos de vangarda.

Probablemente, alumnos e ensinantes volverán pronto á situación anterior e á coñecida xeometría das aulas pero aprenderían que algunhas cousas si poden cambiar: que hai que centrarse máis nas competencias que nos códigos disciplinares, tanto no proceso de ensino-aprendizaxe como nas avaliacións; que moitos tópicos do coñecemento escolar poden ser estudados baixo diferentes perspectivas de forma interdisciplinaria; que é preciso facer un uso máis eficiente, racional e crítico dos recursos de internet; que hai que estreitar a colaboración escola-familias; que o estudo, aínda que titorizado, é un proceso cognitivo persoal...

Pero tamén concluirán en que a volta á escola é unha fonte de aprendizaxe social e afectiva imprescindible. Recórdese que ata os primeiros ensaios sobre a desescolarización da sociedade (Illich-Reimer) prevían a creación de lonxas de habilidades e redes de intercambio que asegurasen a sociabilidade dos menores. A escola é e seguirá sendo unha axencia pública que vai máis aló dos seus dispositivos de aprendizaxe e que promove a formación da cidadanía e a cohesión da comunidade. ■